

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САЛІВНИЦТВА

Кафедра генетики, селекції рослин та біотехнології

Новак Ж.М., Коцюба С.П.

**Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з
дисципліни «Стандартизація і сертифікація насіння» для студентів денної
форми навчання за спеціальністю 201 «Агрономія» вищих аграрних
закладів освіти IV рівня акредитації**

Умань – 2018

Рецензенти: доктор с.-г. наук О. І. Улянич (Уманський НУС)

Новак Ж.М., Коцюба С.П.

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Стандартизація і сертифікація насіння» для студентів денної форми навчання за спеціальністю 201 «Агрономія» вищих аграрних закладів освіти IV рівня акредитації. Умань: УНУС, 2018. 16 с.

Рекомендовано до видання кафедрою генетики, селекції рослин та біотехнології УНУС (протокол № 16 від «23» лютого 2018 р.) та методичною комісією факультету агрономії (протокол № від «__» _____ 2018 р.).

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Важливими елементами механізму управління якістю продукції є стандартизація та сертифікація.

Стандартизація продукції - це встановлення і застосування єдиних правил з метою упорядкування, узаконення й запровадження показників і норм якості продукції, а також відпрацювання у сфері виробництва технологічних процесів і операцій відповідно до цих вимог.

У сфері стандартизації та сертифікації функцію управління здійснює Державний комітет зі стандартизації, метрології й сертифікації. Його діяльність визначається і регламентується декретом Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію".

Стандартизація продукції здійснюється за певними принципами:

- урахування рівня розвитку науки і техніки, екологічних вимог, економічної доцільності, користі для споживачів і держави загалом;
- гармонізація з міжнародними, регіональними і, за необхідності, національними стандартами інших країн;
- взаємозв'язок та узгодженість нормативних документів усіх рівнів;
- участь у розробленні нормативних документів усіх зацікавлених сторін - розробників, виробників, споживачів і органів влади;
- відкритість інформації щодо чинних стандартів і програм робіт зі стандартизації з урахуванням вимог законодавств.

Усі нормативні документи стандартизації (стандарти, правила, норми, умови тощо) повинні бути спрямовані на результат стандартизації - продукцію, товари, роботи, послуги та ін. Для виробників стандарти є зразком і еталоном якості. Будь-які відхилення зумовлюють нестандартність продукції. Водночас стандарти передбачають класифікацію продукції за якістю, поділяючи її відповідно на категорії, сорти і класи. Продукція нижчого класу чи сорту має нижчу реалізаційну ціну, що негативно позначається на результатах господарської діяльності підприємства.

Стандартом є документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є обов'язковим. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги.

Державна система стандартів вимагає, щоб суб'єкти підприємницької діяльності, незалежно від форм власності, дотримувались стандартів на всіх стадіях виготовлення, виробництва, реалізації, зберігання, транспортування, ремонту і мали посилення на стандарти, що пройшли державну реєстрацію.

У випадку, коли підприємство здійснює зовнішньоекономічну діяльність, важливим елементом у системі управління якістю продукції є її сертифікація.

Сертифікація - це спосіб підтвердження відповідності продукції висунутим вимогам або оцінка продукції з погляду її відповідності вимогам стандарту.

В Україні розрізняють обов'язкову й добровільну сертифікацію. **Обов'язкова сертифікація** здійснюється в межах державної системи управління суб'єктами господарювання з метою визначення відповідності продукції вимогам стандартів. Обов'язкова сертифікація продукції проводиться на її безпечність та екологічність з метою виходу на міжнародний ринок.

Добровільна сертифікація може проводитись з ініціативи самих суб'єктів господарювання на відповідність продукції вимогам, що не підлягають обов'язковій сертифікації. Без добровільної сертифікації продукція реалізується, зазвичай, за цінами, у кілька разів нижчими від світових. Тому вона підтверджуючи високу якість продукції, є необхідною умовою зміцнення ринкової позиції підприємств.

Сертифікація насіння і садивного матеріалу передбачає здійснення комплексу заходів державного нагляду (контролю) на всіх етапах розмноження насіння і садивного матеріалу, спрямованих на визначення їх сортових та посівних якостей та видачі сертифікату якості на насіння у разі відповідності сортових та посівних якостей встановленим вимогам. Держава регулює якість насіння через процедуру сертифікації – використання та реалізація насіння та посадкового матеріалу в Україні без сертифікату що засвідчує сортові і посівні якості насіння заборонено згідно Закону України «Про насіння та садивний матеріал».

Відповідно до **Тимчасового порядку проведення сертифікації насіння та садивного матеріалу**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.04.2013 р. № 299, надання послуг з проведення сертифікації насіння та садивного матеріалу здійснює Державна інспекція сільського господарства України.

Дія діючого порядку розповсюджується на насіння і посадковий матеріал сортів рослин, внесених в **Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні**, або Реєстр сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку і не розповсюджується на насіння і посадковий матеріал декоративних рослин.

Розроблено і стандартизовано документацію на насіння сільськогосподарських рослин:

- "Сертифікат на насіння України"
- "Посвідчення про кондиційність насіння"

- "Результат аналізу насіння".

"Сертифікат на насіння України" видаватиметься на сертифіковану насіннєву продукцію, що реалізується на внутрішньому ринку України, інші документи – на насіння для власних потреб виробників.

Для проведення сертифікації суб'єкт господарювання подає органу сертифікації повідомлення про проведення сертифікації насіння та садивного матеріалу, план-схему розміщення насіннєвих посівів, ліцензійний договір про використання сорту рослин з описом, сертифікат на насіння та садивний матеріал, виданий на насіння попередньої генерації під час послідовного розмноження та заключає з органом сертифікації договір про надання послуг сертифікації насіння та посадкового матеріалу.

Відповідно до встановлених строків проведення зазначених робіт орган сертифікації здійснює спостереження за дотриманням суб'єктом господарювання технологічних вимог під час вирощування насіння та садивного матеріалу. У разі недотримання суб'єктом господарювання технологічних вимог під час вирощування насіння та садивного матеріалу або встановлення невідповідності опису сорту і вимогам відповідного державного стандарту за результатами визначення їх сортових і посівних якостей насіння та садивного матеріалу проведення сертифікації зупиняється, про що орган сертифікації письмово повідомляє суб'єкту господарювання.

Імпортоване в Україну насіння для подальшої реалізації та використання також повинно супроводжуватися сертифікатом якості, що засвідчує сортові та посівні якості.

Законом України «Про насіння і садивний матеріал» у редакції від 2 жовтня 2012 р. передбачено, що державний контроль у сфері насінництва та розсадництва - це діяльність уповноважених органів державного нагляду (контролю) в межах їх повноважень щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства. Державний контроль у сфері насінництва та розсадництва здійснюють Держсільгоспінспекція України та її територіальні органи в порядку, встановленому законодавством. Організація та здійснення державного контролю у сфері насінництва та розсадництва покладається на керівника Держсільгоспінспекції України - головного державного інспектора сільського господарства України та його заступників, головних державних інспекторів сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, районах та їх заступників, на старших державних та державних інспекторів, які призначаються на посади і звільняються з посад в установленому законодавством порядку.

Посадові особи з питань нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва у межах своїх повноважень мають право:

- 1) контролювати додержання суб'єктами насінництва та розсадництва незалежно від форми власності методичних і технологічних вимог;

- 2) давати обов'язкові для виконання суб'єктами насінництва та розсадництва вказівки про усунення порушень щодо ведення насінництва та розсадництва та визначати строк усунення виявлених порушень;
- 3) безперешкодного доступу в будь-яке місце вирощування, оброблення та зберігання насіння і садивного матеріалу відповідно до закону;
- 4) ознайомлюватися з документацією щодо насінництва та розсадництва, відкривати будь-яке пакування з насінням чи садивним матеріалом для відбору контрольних проб;
- 5) накладати на винних осіб адміністративні стягнення за порушення вимог цього Закону та інших нормативно-правових актів;
- 6) зупиняти або забороняти реалізацію будь-якого насіння і садивного матеріалу, якщо під час перевірки виявлено невідповідність їхніх якісних показників нормативним документам;
- 7) порушувати клопотання про позбавлення права на виробництво та реалізацію насіння і садивного матеріалу у разі систематичного порушення цього Закону, інших нормативно-правових актів чи нормативних документів у сфері насінництва та розсадництва;
- 8) виконувати інші повноваження, визначені законом відповідно до їх компетенції.

Перелік питань для здійснення Державною інспекцією сільського господарства України та її територіальними органами планових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва затверджений Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 29.01.2013 № 42 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukrainy 13 lyutogo 2013 r. za № 253/22785). Зокрема, при здійсненні планових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва перевіряються:

Вимоги до суб'єкта насінництва та розсадництва:

виконання вказівок про усунення порушень щодо ведення насінництва та розсадництва за результатами раніше здійснених контрольних заходів;

- 1) наявність в Державному реєстрі виробників насіння і садивного матеріалу;
- 2) наявність дозволу відповідного володільця патенту на використання сорту;
- 3) закладання багаторічних насаджень плодкових, ягідних, горіхоплідних, малопоширених культур, винограду та хмелю згідно з проектно-кошторисною документацією на їх створення та зрошення;

- 4) вирощування насіння і садивного матеріалу сортів, внесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі - Реєстр сортів рослин України), в обсязі, визначеному ліцензійним договором;
- 5) дотримання технологічних і методичних вимог насінництва та розсадництва щодо збереження сортової чистоти, біологічних і урожайних властивостей сорту та посівних якостей насіння;
- 6) зберігання дублікатів проб насіння і садивного матеріалу (відповідно до біологічної здатності) упродовж строку дії сертифіката на насіння;
- 7) ведення по кожному сорту насінницької документації за встановленими формами і зберігання її протягом трьох років;
- 8) дотримання встановленого порядку пакування, маркування, транспортування та зберігання насіння і садивного матеріалу відповідно до вимог нормативно-правових актів та стандартів;
- 9) відшкодування матеріальних збитків споживачу в разі реалізації йому некондиційного насіння чи садивного матеріалу;
- 10) здійснення внутрішньогосподарського контролю за виробництвом і обігом насіння і садивного матеріалу;
- 11) введення в обіг насіння і садивного матеріалу після їх сертифікації;
- 12) знищення насіння, яке не може бути використане на посів, продовольчі, кормові або інші цілі, під наглядом державного інспектора територіального органу Державної інспекції сільського господарства України;
- 13) знищення садивного матеріалу, який не може бути використаний для створення багаторічних насаджень або в інших цілях, під наглядом державного інспектора територіального органу Державної інспекції сільського господарства України;
- 14) використання для сівби/посадки насіння та/або садивного матеріалу за наявності відповідного сертифіката;
- 15) використання кондиційного насіння і садивного матеріалу сортів, не занесених до Реєстру сортів рослин України, для посівних цілей лише у разі, якщо їх розмноження передбачено міжнародним договором для вивезення за межі України або якщо заявник сорту створює запас насіння та садивного матеріалу в період проведення державної науково-технічної експертизи.

Вимоги до ввезення насіння і садивного матеріалу на територію України:

1. належність насіння і садивного матеріалу, що ввозяться в Україну, до сорту, який занесений до Реєстру сортів рослин України;

2. наявність підтвердження для ввезення насіння і садивного матеріалу сортів рослин, призначених для селекційних, дослідних робіт і експонування і не занесених до Реєстру сортів рослин України та/або до Реєстру сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку.
3. Ввезення в Україну в установленому законодавством порядку насіння сорту, який занесений до Реєстру сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку, тих сільськогосподарських рослин, до схем сортової сертифікації яких приєдналася Україна, за умови, що воно призначене для розмноження і наступного вивезення за межі країни.
4. Наявність дозволу на ввезення в Україну насіння сорту, не внесеного до Реєстру сортів рослин України, у разі недобору насіння сільськогосподарських рослин через складні погодно-кліматичні умови.

Наведений Перелік є вичерпним. Здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва з питань, не включених до цього Переліку, чинним законодавством забороняється.

Відповідно до Закону України «Про насіння і садивний матеріал» у редакції від 2 жовтня 2012 р. насіння і садивний матеріал вводять в обіг після їх сертифікації. Насіння і садивний матеріал вважаються сертифікованими, якщо вони: відповідають вимогам нормативно-правових актів за сортовою чистотою і посівними якістьми; належать до сорту, занесеного до Реєстру сортів рослин України або Реєстру сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку (далі - ОЕСР).

Насіння і садивний матеріал дозволяється ввозити в Україну за умови належності його до сорту, який занесений до Реєстру сортів рослин України.

Кондиційне насіння і садивний матеріал сортів, не занесених до Реєстру сортів рослин України, можуть використовуватися для посівних цілей лише у разі, якщо:

- 1) їх розмноження передбачено міжнародним договором для вивезення за межі України;
- 2) заявник сорту створює запас насіння та садивного матеріалу в період проведення державної науково-технічної експертизи;
- 3) у разі складних погодно-кліматичних умов, що призвели до недобору насіння сільськогосподарських рослин.

Насіння сорту, який занесений до Реєстру сортів рослин ОЕСР, ввозиться в Україну за умови, що воно призначене для розмноження і

наступного вивезення за межі країни, Насіння сортів рослин ввозиться на митну територію України без права на реалізацію для розмноження з наступною сертифікацією та вивезенням за межі країни.

Суб'єкт господарювання, який взяв на себе зобов'язання щодо ввезення, розмноження, сертифікації та вивезення насіння, до початку ввезення насіння надсилає до Державної інспекції сільського господарства України повідомлення.

До повідомлення додаються:

- 1) письмова угода спеціально уповноваженого органу країни реєстрації сорту рослин на розмноження насіння за її межами;
- 2) письмова згода власника сорту рослин на розмноження насіння за межами країни реєстрації;
- 3) офіційний опис сорту рослин, що має бути розмноженим,
- 4) у випадку гібридного сорту - опис батьківських компонентів;
- 5) копії сертифікатів, що засвідчують сортові та посівні якості насіння.

Документи подаються в одному примірнику. Якщо оригінал документа викладено іноземною мовою, надається завірений в установленому порядку переклад українською мовою. Достовірність даних, наведених у повідомленні та доданих до нього документах, забезпечує заявник. Партія насіння, що ввозиться, супроводжується офіційно засвідченим спеціально уповноваженим органом країни реєстрації зразком сорту та офіційно засвідченим зразком батьківських компонентів у випадку гібридних сортів.

Державна інспекція сільського господарства України в десятиденний строк з дня отримання повідомлення та доданих до нього документів розглядає їх і надає на безоплатній основі суб'єкту господарювання лист-підтвердження, що насіння сортів рослин, які занесені до Реєстру сортів ОЕСР, ввозиться в Україну для розмноження з наступною сертифікацією та вивезенням за її межі.

Згідно із Законом України «Про насіння та садивний матеріал» насіння і садивний матеріал сортів рослин, не занесених до Реєстру сортів рослин України та/або до Реєстру сортів рослин ОЕСР, ввозяться в Україну для селекційних, дослідних робіт і експонування суб'єктами господарювання незалежно від форми власності на основі підтвердження, що видається Держсільгоспінспекцією України.

Порядок підтвердження для ввезення в Україну насіння і садивного матеріалу сортів рослин для селекційних, дослідних робіт і експонування

затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 20.02.2013.

Обсяг насіння і садивного матеріалу, що ввозяться в Україну для селекційних, дослідних робіт і експонування, не повинен перевищувати кількості посадкового матеріалу сорту, що надається разом із заявкою для набуття прав на сорт рослин.

Для отримання підтвердження суб'єкт господарювання звертається до Держсільгоспінспекції України із заявою щодо надання підтвердження для ввезення в Україну насіння і садивного матеріалу сортів рослин для селекційних, дослідних робіт, експонування. До заяви додаються завірені в установленому законодавством порядку:

- 1) копія установчого документа у разі ввезення насіння та/або садивного матеріалу для селекційних, дослідних робіт;
- 2) копія договору (контракту), укладеного між постачальником насіння та/або садивного матеріалу та суб'єктом господарювання, що буде проводити селекційні, дослідні роботи, експонування насіння та/або садивного матеріалу, в якому зазначено назву ботанічного таксону, сорту, гібриду, його вагу (кількість) та мету використання.

Усі документи подаються в одному примірнику. Якщо оригінал документа викладено іноземною мовою, то надається переклад документа українською мовою. Суб'єкт господарювання є відповідальним за достовірність даних, наведених у заяві та документах, наданих до Держсільгоспінспекції України для ввезення в Україну насіння та/або садивного матеріалу у випадках, визначених цим Порядком.

Держсільгоспінспекція України у десятиденний строк з дня отримання заяви та документів до неї розглядає їх і надає на безоплатній основі суб'єкту господарювання підтвердження, що насіння та/або садивний матеріал сортів рослин, не занесених до Реєстру сортів рослин України та/або до Реєстру сортів рослин Організації економічного співробітництва та розвитку, ввозяться в Україну для селекційних, дослідних робіт і експонування, або обґрунтовану відповідь про відмову у наданні такого підтвердження.

Підставою для відмови у видачі підтвердження є:

- 1) подання суб'єктом господарювання не в повному обсязі вказаних документів;
- 2) обсяг насіння та/або садивного матеріалу, що ввозиться в Україну для селекційних, дослідних робіт і експонування перевищує кількість посадкового матеріалу сорту, що надається разом із заявкою для набуття прав на сорт рослин;

3) суб'єкт господарювання не відповідає встановленим вище вимогам.

Суб'єкт господарювання забезпечує належне використання насіння і садивного матеріалу, що ввозиться в Україну для селекційних, дослідних робіт і експонування, відповідно до призначення.

СТРУКТУРА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів виконується у вигляді описового завдання. На неї виділяється 62 години, тобто, на опрацювання кожної теми припадає 7 годин. Кожна самостійна робота оцінюється в 1 бал.

Робота повинна включати наступні складові:

1. Титульний лист, оформлений згідно зразка (додаток А)
2. Текст
3. Список використаної літератури (близько десяти джерел)

ОРІЄНТОВНІ ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Суть стандартизації та сертифікації
2. Сертифікат відповідності УкрСЕПРО
3. Сертифікація насіння і садивного матеріалу
4. ОЕСР та її правила сертифікації сортів
5. Міжнародна система стандартів у галузі насінництва
6. Державні стандарти України
7. Галузеві стандарти України
8. Технічні умови
9. Обов'язкова сертифікація
10. Добровільна сертифікація
11. Визначення сортових якостей насіння та садивного матеріалу
12. Визначення посівних якостей насіння та садивного матеріалу
13. Норми якості насіння зернових, зернобобових і круп'яних культур
14. Норми якості насіння кукурудзи
15. Норми якості насіння олійних, ефіроолійних і технічних культур
16. Норми якості насіння соняшника
17. Норми якості насіння багаторічних злакових кормових трав
18. Норми якості насіння багаторічних бобових трав
19. Норми якості насіння однорічних кормових і медоносних трав
20. Упаковка, маркування, транспортування і зберігання насіння
21. Нормативно-технічна документація
22. Карантинні організми, що відсутні на території України
23. Перелік отруйних бур'янів

- 24.Перелік злісних, найбільш шкідливих та важковідокремлюваних бур'янів
- 25.Перелік шкідників насіння
- 26.Перелік хвороб рослин, що передаються через насіння
- 27.Відбирання і приймання проб насіння
- 28.Методи аналізування чистоти і відходу насіння
- 29.Методи аналізування вологості насіння
- 30.Документи про якість насіння

Додаток А

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

Факультет агрономії

Кафедра генетики,
селекції рослин та біотехнології

КОВАЛЕНКО МАРІЯ ІВАНІВНА

НОРМИ ЯКОСТІ НАСІННЯ ОЛІЙНИХ, ЕФІРООЛІЙНИХ І ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР

Самостійна робота з дисципліни
«Стандартизація і сертифікація насіння»

Виконала — студентка 54см групи
Коваленко М. І.
Перевірила – доцент Новак Ж.М.

УМАНЬ – 2018

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Подпратов Г. І. Основи стандартизації, управління якістю і сертифікація продукції рослинництва / Г. І. Подпратов , В. І. Войцехівський , Л. М. Мацейко, В.І.Рожко: посібник. - К. : Арістей, 2004. - 552 с.
2. Бичківський, Р. В. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація / Р. В. Бичківський, П. Г.Столярчук, П. Р. Гамула: підручник. – Львів: "Львівська політехніка", 2004. - 560 с.
3. ДСТУ 2240-93 «Насіння сільськогосподарських культур. Сортові та посівні якості»
4. ДСТУ 4138-2002 «Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості»
5. ДСТУ 2949-94 "Насіння сільськогосподарських культур. Терміни та визначення"
6. Насінництво й насіннезнавство польових культур / За ред. М.М. Гаврилюка - К.: Аграрна наука, 2007. - 216с.
7. Коваленко Т. Насінництво під контролем // Агро-бізнес / №17(264) вересень 2013
8. Набок, В. Новая сертификация – новые надежды // Зерно. – 2009. –№ 11. – С. 92-96.
9. *minagro.gov.ua*
10. *www.agro-business.com.ua*
11. www.danosha.com.ua/ua/zakupivli/dstu-ta-hosty.html
12. zakon.rada.gov.ua/go/z0094-14
13. www.agro-business.com.ua

Навчальне видання
Новак Жанна Миколаївна
Коцюба Світлана Петрівна

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Стандартизація і сертифікація насіння» для студентів денної форми навчання за спеціальністю 201 «Агрономія» вищих аграрних закладів освіти IV рівня акредитації

Відповідальна за випуск Ж.М. Новак

Підписано до друку 4.02.2018 р. Формат 60×90/20
Обсяг 0,6 умов. друк. арк. Наклад 20 прим.
Замовлення № .

Редакційно-видавничий центр Уманського НУС.
Свідоцтво ДК №2499 від 18.05.2006 р.
20305, м. Умань, вул. Інститутська, 1
Тел.: 8 (04744) 3-22-3